

ОТ НАТУРНИТЕ НАБЛЮДЕНИЯ ДО КОСМИЧЕСКОТО ВИЗИОНЕРСТВО

проф. д. изк. Чавдар Попов

Васил Иванов е един от най-самобитните и оригинални български художници. Значителна част от неговите рисунки и картини нямат аналог в нашето изкуство. Освен че рисува и живописва, той свири на цигулка, интересува се от философия и от космология, изкушен е в сферите на астрологията и на херомантията. Практикува йога, увлича се по учението на Дънов и в известен смисъл - и като особености на пластическия светоглед, и като философия на живота - следва някои от фундаменталните принципи, заложиени в него.

Пътят му на художник е всичко друго, но не и тривиален. През 1971-1974 г. живее в Париж, като периодично пребивава и в Швейцария. С творбите му по това време се запознават автори като Пикасо, Шагал, може би е общувал и с Джакомети. Устройвал е изложби в различни страни по света от Европа чак до далечна Австралия.

Колекцията на Боян Анастасов е внимателно и грижливо балансирана, така че да обхване произведения от различни насоки и периоди и да представи по възможност по-пълно творчеството на автора. Тя включва картини с маслени бои, листове изпълнени с цветна креда и с акварел (предимно пейзажи, в по-малка степен натюрморти), рисунки с туш, въглен, креда, черен пастел, в това число пейзажи, фигурални мотиви, голи тела, абстрактни опуси. И разбира се, прочутите творби от т.нар. „Космически цикъл“, реализирани на бял и на черен фон, които в най-голяма степен придават своеобразното лице на художника.

Между впрочем първата изложба, съдържаща творби от този цикъл е открита в София още в средата на 60-те години на 20-ти век. Интересно е, че Нюйоркската енциклопедия на изобразителните изкуства малко след

това го определя като родоначалник на ново направление в тогавашното изкуство, наименувано „Космическа графика“.

Именно и най-вече с тези си рисунки, Васил Иванов до голяма степен остава настрана от основните направления и стилови насоки в българското изобразително изкуство от 20-ти век.

Артисти от неговия тип и от неговия калибър придават неподозирани, неочаквани измерения на художествените практики у нас от близкото минало. Още през 1962 г. Петър Увалиев в предаване по ВВС отбелязва, че той е едва ли не единственото лице на модерното българско изкуство на Запад. Неговите творчески пориви и реализации изтръгват визуално-пластичното от

обвързаността му с делничното, битовото, личностното и социалното и го пренасят в по-високи сфери на креативното въображение, на духовното начало, променят мащаба, гледната точка, сякаш преодоляват гравитацията и лимитите на чисто сетивното възприятие и светоусещане.

Преди да стигне до космизма и до визионерството, Васил Иванов се оформя и се утвърждава в нашето изобразително изкуство в началото на 40-те години на 20 век в лоното на традиционните камерни опуси. Още в ранните си картини и рисунки изявява поетичното съзерцание и умиротворената вгълбеност като основни доминанти на пластическия образ. Неговите пейзажи и натюрморти не носят печата на непосредствените импресионистични наблюдения или на едноплановото любопитство. Въпреки че тези мотиви изглеждат от София и нейните околности, ливади, полски пътища, терени, оживени тук-там от някоя непрегледна сграда, крайморски краища – са обичайни и дори, можем да кажем в известна степен банални, - те съдържат ред особености, които ги избавят от стереотипните подходи на битоописателството. В образния им свят витае пантеистичният рефрен на всепронизваща мирозданието одухотвореност, на една просветлена съзерцателност, които са еднакво чужди и на форсираната експресия, и на приповдигнатата романтика. Като правило линията на хоризонта, пресичаща почти точно по средата платното или графичния лист разделя и обособява терена от небето,

придавайки по този начин панорамен характер на пейзажния образ. Фронталната композиционна постройка при общото впечатление за външна застиналост и неподвижност дава възможност на художника да „оживи“ и динамизира - посредством мазки, щрихи, фактура, акценти и т.н. - съответния мотив, придавайки му единство в многообразието.

Васил Иванов не робува на готови и клиширани формули, а при процеса на обмисляне и на реализация на своите творби неизменно се стреми да постигне и да съхрани усещането за естественост и за непринуденост на пластическото въздействие. Общата атмосфера е изтъкана от сложно структурирани цветови маси и зони на привличане и на отблъскване на топли, студени и многобройни производни тонове, вальори и нюанси. В повечето случаи фигурите играят ролята на стафаж, но дори и тогава, когато тяхното присъствие в композицията е по-осезаемо, основната им функция е свързана с подчертаването на единството между човека и природата. Често пъти художникът предпочита загатването, внушението пред детайлното обрисуване, оставяйки на зрителя значителна индивидуална асоциативна свобода.

Тези особености, характерни предимно за живописца му, са свойствени до голяма степен и на рисунъчното творчество главно от 50-те години, в които съответните пейзажни мотиви са развити и разгънати в серия скици, зарисовки и етюдни, относително по-завършени във формално отношение произведения, в които мекотата на степенуванията, финият и разнообразен щрих, „сфуматото“ на петното и гъвкавостта на линията вървят ръка за ръка с външната простота и непретенциозност на обекта.

Вторият период в творчеството на Васил Иванов, отнасящ се до 60-те - 70-те години, е белязан от търсения и постижения, продиктувани от важни еволюционни изменения в цялостния мироглед на художника и в неговите възгледи за смисъла и значението на пластичните изкуства. Именно тези особености се съсредоточават в т.н. „Космически ЦИКЪЛ“.

Трябва да отбележим, че космическата тема, „космизмът“ като тематичен и мирогледен комплекс, през 20 в. не е чужд на изобразителните изкуства, като започнем от литовския художник и музикант Микалоюс Чурльонис, минем през Николай Ръорих и руския космизъм, (в частност групата

„Амаравела" от 20-те-30-те г. на 20 в.) и стигнем до Казимир Малевич и до конструктивизма. Тези тематични насоки са показателни за определени вътрешни движения и размествания на пластове, които настъпват в част от художествената култура на отминалото столетие вследствие на гигантските „тектонични" процеси в обществото.

При Васил Иванов обаче са налице редица специфични характеристики. „Космическият цикъл" се осъществява общо взето във формата на много характерни рисунки, най-многобройните от които са изградени с бяла креда на тъмен, почти черен фон. Въпреки привидно импровизационния си характер те въздействат като пълноценни графични опуси поради сериозността на пластическата си проблематика и впечатлението за завършеност на творбата. При изграждането на образа авторът си служи не само с острието на кредата, но и с цялата плоскост на дължината на съответния къс, с който рисува. В самия избор на материалите има нещо символично - той идентифицира черната повърхнина на още недокоснатия лист хартия с космическата бездна и безпределна пустота, от чиито недра, така да се каже, се заражда образът. Жестът на художника, неговото съприкосновение с материята и „извайването" на пластическите елементи се уподобява в някаква степен на творческия акт на Демииурга.

Често образната структура напомня някаква всеобхватна сложно изплетена мрежа, навяваща усещането за паяжина, за своего рода лабиринт, през който водещата композиционна нишка извайва общата структура на изображението.

Материята и пространството взаимодействат по чудотворен начин, материята се дематериализира през очите ни, а пространството придобива неизмеримите дълбочини на всемира, превъзмогащ човешкия капацитет за възприятие и за осъзнаване

Трябва да уточним обаче, че този подход няма нищо общо с възгордяването, с хипертрофията на собственото „Его" и с вътрешната драма на модерния художник. При Васил Иванов е различно - инвенцията е по-скоро израз на смирение и на удивление пред ритмите и скритите от непосредственото наблюдение закони на мирозданието. В този смисъл неговото „визионерство" не е нито произволно, нито субективно. То

произтича от едно по-дълбоко разбиране за единството на космоса и за одухотворяването на „костната“ материя. Странни, имагинерни форми, издължени, сякаш неземни фигури, сложни ритмични и пространствени съотношения, обекти и субстанции, преодолели земното притегляне, постигнати с удивително опростени изразни средства - това е само малка част от света на Васил Иванов.

Неговото творчество и днес продължава да бъде все така въздействащо и енигматично в своята удивително своеобразна и уникална поетика.